

Для создания дополнительного «детективного» и «загадочного» элемента автор использует прием «ненадежный рассказчик». При этом читатель, с одной стороны, может составлять собственное мнение о происходящем, пользуясь наблюдениями главной героини и репликами второстепенных персонажей. Однако возрастает и элемент «неожиданности», так как невозможно предугадать действия рассказчика.

Ненадежный рассказчик используется в качестве дополнения детективного компонента. С самого начала романа мы знаем о проблемах Мод и не доверяем ее мнению относительно вещей и людей, которые ее окружают. Этот факт не мешает читателю сопереживать героине и принимать ее сторону в той или иной ситуации. Однако, не только для читателя рассказчик кажется «ненадежным». В случае Мод, никто не может полностью ей доверять, даже она сама. Из реплик второстепенных персонажей и наблюдений Мод мы можем собрать почти достоверную картину происходящего.

«Ненадежный рассказчик» в романе Э. Хили включает свою особенность в том, что сочетает сразу несколько факторов «ненадежности»: возраст рассказчика, синдром деменции и повествование от первого лица, которое всегда предполагает субъективное отношение рассказчика к окружающим персонажам, событиям и вещам. Логика поступков главного героя не просто не соответствует ожиданиям читателя, а противоречит сама себе. Данный факт создает дополнительный элемент «загадки» и делает поступки главного героя непредсказуемыми.

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ССЫЛКИ

1. Хили, Э. Найти Элизабет / Э. Хили; пер. с англ. А.В. Башуев. – М.: Эксмо; Москва; 2014. – 148 с.

КАМПАНЕНТЫ “КОЛЕРАВАЙ СЕМАНТЫКІ” САСТАЎНЫХ І СКЛАДАНЫХ ТАПОНІМАЎ ГЕРМАНІІ

COMPONENTS OF “COLOR SEMANTICS” OF COMPOUND AND COMPLEX TOPONYMS OF GERMANY

А.А. Прыгодзіч

A.A. Pryhodzich

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Мінск, Беларусь

Belarusian State University

Minsk, Belarus

e-mail: elpr7@tut.by

У артыкуле даследуюцца састаўныя і складаныя тапонімы Германіі з кампанентам “колеравай” семантыкі, вызначаецца прадуктыўнасць ма-

дэлей з гэтымі часткамі, адзнаюцца аналагічныя найменні ў іншых еўрапейскіх краінах.

The article examines the compound and complex toponyms of Germany with a component of “color” semantics, determines the performance of models with these parts, notes similar names in other European countries.

Ключавыя словы: састаўныя і складаныя тапонімы; анамастыка; “колеравы” кампанент; перайменаванне тапонімаў.

Keywords: compound and complex toponyms; onomastics; “color” component; renaming of toponyms.

Тапанімічныя назвы нясуць адбітак сваёй эпохі. У аснову наймення трапляе тая рэалія, якая з’яўляецца характэрнай, важнай для пэўнага часу. У адзін перыяд – гэта прыродныя арыенціры на мясцовасці, колер, тэмпаральныя адзінкі, у другі – назва калектыву першапасяленцаў і г.д. Выбар тых або іншых тапонімаўтваральных асноў вызначаецца, у першую чаргу, фізіка-геаграфічнымі асаблівасцямі мясцовасці, спецыфікай сацыяльна-эканамічнага жыцця народа. Адным з вынікаў іменалагічнага працэсу з’яўляецца наяўнасць кампанентаў-“каляронімаў”.

На думку І.А. Гапоненка, “тапонімы, якія або ўключаюць у свой склад каларыстычны кампанент, або ўнутраная форма якіх матываваная колеравымі лексэмамі, валодаюць павышанай інфармацыйнай каштоўнасцю, паколькі змест такіх анамастычных адзінак дапаўняецца яшчэ і за кошт сэнсава-сімвалічнага багацця каляронімаў. Колеравая лексіка займае своеасаблівае месца ў лексіка-семантычнай сістэме і ўяўляе сабой не толькі асобны сістэмны фрагмент для абазначэння вынікаў зрокавага ўспрымання чалавека, але і важны кампанент нацыянальна-культурнага кантэксту, праз які адлюстроўваюцца асаблівасці светаўяўлення моўнай супольнасці людзей і перадаецца вобразна-выяўленчы патэнцыял іх мовы” [1, с. 30].

У складзе беларуская тапаніміі на тэрыторыі Беларусі фіксуюцца такія колеравыя кампаненты як, *сіні, зялёны, чырвоны (красны), белы, чорны, жоўты*. Зялёны колер матывуе даволі значную колькасць тапонімаў Беларусі: *Зялёнаўка, Зеляневічы, Зялёнкі, Зелень, Зялёныя Дубы, Зялёныя Буды, Зялёны лясок, Зялёнка, Зялёная Даліна, Зялёная Дубрава, Зялёны Бор, Зялёная Дарога, Зелянуха (рака)* і г.д. Падобныя назвы натуральнага паходжання знаходзіліся ў лясістай мясцовасці, мелі густыя пасадкі дрэў [2, с. 50].

Састаўныя і складаныя тапонімы колеравай семантыкі дастаткова шырока прадстаўлены і ў неславянскіх мовах. Напрыклад, на тэрыторыі Германіі намі былі зафіксаваны географічныя найменні, у складзе якіх выдзяляюцца колеравыя адзінкі: *blau* (сіні, блакітны), *rot*

(чырвоны), *weiß* (белы), *schwarz* (чорны), *gelb* (жоўты), *grün* (зялёны), *grau* (шэры), *gold* (залаты).

Этымалагічныя даследаванні сведчаць аб старажытнай сувязі колераабзначэння *grün* з этымалагічным гняздом *Grass*, лексема *зялёны* звязана са старажытнагерманскім *gruoen*, што семантызуецца як «квітнець, расці; афарбаваны ў колер травы, звязаны з травой» [3, с. 69].

Паводле этымалагічнага слоўніка беларускай мовы: “Зялёны. Рус. *зеленый*, укр. *зелений*, польск. *zielony*, серб.- луж. *zeleny*, чэш., словац. *zelený*, славен. *zelèn*, серб.-харв. *зелен*, балг. *зелен*, макед. *зелен*. Ст.-слав., ст.-рус., ст.-бел. *зелень*. Прасл. *zelenъ* адлюстроўвае суфіксальнае (з прыметнікавым суфіксам *-en-*) развіццё кораня **zel*, прадстаўленага ў *зеле*, *зелкі*. І.-е. корань мае від **g'hel-*; у іншых і.-е. мовах розныя галюсныя элементы (**g'hlō-*, як грэч. *χλωρός* ‘жоўта-зялёны’; параўн. *χολέρα* ‘холера’). Форма з *-e* ў балт. словах са знач. ‘зеянец’: літ. *žėlti*, лат. *zelt*. Параўн. літ. *žalias*, лат. *zal's*, ст.-прус. *saligan* ‘зялёны’, авест. *zaranya* ‘золата’, *zairi* ‘жоўты’, ст.-в.-ням. *gluoen* ‘гарэць’, ням. *glühen* ‘блішчэць’. Таго ж кораня *залá*, *золата*. Фасмер, 2, 92; Шанскі, 2, 3, 84; і інш. [4, с. 358].

Шматлікая група аналізуемых “каляровых” тапонімаў утворана з кампанентаў *Grün+berg*. У асноўным гэта складаныя тапонімы. Састаўныя тапонімы, якія ўтвораны на базе двух самастойна аформленых кампанентаў, сустракаюцца вельмі рэдка (*Grüne Brink* – прыродны запаведнік у Германіі на паўночным узбярэжжы). У якасці атрыбутыўнага кампанента выступае прыметнік *Grün-*. Функцыю суб’екта (апорнага кампанента) выконвае субстантыў у сінгулятыўнай форме *Brink*.

На тэрыторыі сучаснай Германіі зафіксаваны таксама назвы муніцыпалітэтаў ці часткі муніцыпалітэтаў, кампанентам якіх выступае *Grün*: *Grünbach* (Саксонія), *Grünbach (Bockhorn)* (Баварыя), *Grünbach (Donzdorf)* (Бадэн-Вюртэнберг), *Grünbach (Dorfen)* (Баварыя), *Grünbach (Kirchdorf im Wald)* (Баварыя), *Grünbach (Neuschönau)* (Баварыя), *Grünbach (Patersdorf)* (Баварыя), *Grünbach (Polling)* (Баварыя), *Grünbach (Reisbach)* (Баварыя), *Grünbach (Sankt Wolfgang)* (Баварыя), *Grünbach (Trabitz)* (Баварыя), *Grünbach (Wüstung)* (Баварыя). Найбольшая колькасць такіх найменняў фіксуецца ў Баварыі, там жа ёсць замкі і палацы з кампанентам *Grün*: *Burg Grünbach*, *Schloss Grünbach*.

На тэрыторыі Аўстрыі фіксуюцца шматлікія тапонімы з кампанентамі *Grün/Gröm+bach*. Муніцыпалітэты ці часткі муніцыпалітэтаў: некалькі назваў *Grünbach* (Gemeinde Münichreith-Laimbach, Gemeinde Gunskirchen, Gemeinde Waldenstein, Gemeinde

Ottang, Gemeinde Rappottenstein) (Верхняя і Ніжня Аўстрыя), *Grünbach am Schneeberg* (Ніжня Аўстрыя). На тэрыторыі Польшчы таксама зафіксаваны назвы з кампанентам-каляронімам зялёны: *Grünbach* ці *Grömbach* (зараз *Łaznowska Wola*).

Зялёны колер найчасцей сустракаецца ў назвах гідронімаў: *Grünbach (Ahabach)* (Рэйнланд - Пфальц), *Grünbach (Ammer)* (Баварыя), *Grünbach (Aubach)* (Гэссэн), *Grünbach (Elbe)* (Саксонія), *Grünbach (Eschelbacher Bach)* (Баварыя), *Grünbach (Eschenbach)* (Ніжня Саксонія), *Grünbach (Forstgraben)* (Баварыя), *Grünbach (Goldach)* (Баварыя), *Alte Grünbach* (правы прыток *Grünbach (Goldach)*), *Grünbach (Haidenaab)* (Баварыя), *Grünbach (Hegnengraben)* (Баварыя), *Grünbach (Inn)* (Баварыя), *Grünbach (Lauter)* (Бадэн-Вюртэмберг), *Grünbach (Milz)* (Баварыя), *Grünbach (Peitinger Mühlbach)* (Баварыя), *Grünbach (Reißinger Bach)* (Баварыя), *Grünbach (Sandbach)* (Бадэн-Вюртэмберг), *Grünbach (Steinalp)* (Рэйнланд-Пфальц), *Grünbach (Steinselb)* (зямля Баварыя), *Grünbach (Tauber)* (Бадэн-Вюртэмберг), *Grünbach (Teisnach)* (Баварыя), *Grünbachgraben* (Баварыя), *Grünbachweiher* (Баварыя). Сустракаюцца такія назвы гідронімаў і ў Аўстрыі: *Grünbach (Wels)* (Верхняя Аўстрыя), *Grünbach (Södingbach)* (Штырыя).

Наступная шматлікая група аналізуемых тапонімаў утворана з кампанентаў *Grün+berg*: *Grünberg (Jagstzell)* (Бадэн-Вюртэмберг), (Баварыя), *Grünberg (Ascha)* (Баварыя), *Grünberg (Brand)* (Баварыя), *Grünberg (Fischbachau)* (Баварыя), *Grünberg (Kößlarn)* (Баварыя), *Grünberg (Kraiburg am Inn)* (Баварыя), *Grünberg (Leiblfing)* (Баварыя), *Grünberg (Niederbergkirchen)* (Баварыя), *Grünberg (Rottenburg an der Laaber)* (Баварыя), *Grünberg (Rudelzhausen)* (Баварыя), *Grünberg (Brüssow)* (Брандэнбург), *Grünberg (Hessen)* (Гэссэн), *Grünberg (Leopoldshagen)* (Саксонія), *Grünberg (Augustusburg)* (Саксонія), *Grünberg (Bernsdorf)* (Саксонія), *Grünberg (Ottendorf-Okrilla)* (Саксонія),

Grünberg (Grünlichtenberg) (Саксонія), *Grünberg (Hohenfelde)* (Шлезвіг-Гольштэйн), *Grünberg (Wanderup)* (Шлезвіг-Гольштэйн), *Grünberg (Ponitz)* (Цюрынгія). У Аўстрыі зафіксаваны таксама: *Grünberg (Gemeinde St. Bernhard-Frauenhofen)* (Ніжня Аўстрыя), *Grünberg (Gemeinde Rainbach)* (Верхняя Аўстрыя), *Grünberg (Gemeinde Seekirchen)* (Зальцбург), *Grünberg (Gemeinde Bad Schwanberg)* (Штырыя). На тэрыторыі Польшчы можна сустрэць *Zielona Góra*, *Zielonczyn*. У Чэхіі найменні мясцовасці (*Zelená Hora*, *Zelená Hora*), а таксама замка (*Schloss Zelená Hora*), царквы (*Wallfahrtskirche Zelená Hora*).

У назвах аронімаў Чэхіі і Аўстрыі таксама зафіксаваны даследуемыя тапонімы: *Grünberg (Mieminger Gebirge)*, *Grünberg (Oberösterreichische*

Voralpen), *Grünberg* (Totes Gebirge), *Grünberg* (Wien), *Zelená hora* (Cheb). Так, у Чехії тапонімаў з кампанентам *Zelený +vrch* (зялёны пагорак) зафіксавана больш за 20: *Zelený vrch* (Lužické hory), *Zelený vrch* (Vlašimská pahorkatina), *Zelený vrch* (Český les), *Zelený vrch* (Krušné hory), *Zelený vrch* (Jizerské hory) і г.д. Некаторыя даследчыкі лічаць, што сучасныя найменні з кампанентам *зялёны* – вынік памылковага пераасэнсавання даўнейшых назваў. Напрыклад, ёсць меркаванне, што польская назва *Зялёна-Гура* (ням. *Grünberg*) звязана з імем уладальніка (гара, што належыць Груну) [1, с. 32; 2, с. 147]. Адзінкавыя найменні зафіксаваны з прыназоўнікам: *Grünbach am Schneeberg*.

Сустрэкаюцца і нешматлікія складаныя найменні, якія ўтвораны як з двух, так і з трох кампанентаў *Grün+bach +graben*: вадаём *Grünbachgraben* (Баварыя), вадаём *Grün+bach +weiher*: *Grünbachweiher* (Баварыя), *Grün+hain*: *Grünhain* (горад), *Grüns+feld*: *Grünsfeld* (горад) *Grüns+feld+hausen*: *Grünsfeldhausen* (Бадэн-Вюртэнберг), *Grün+kraut* *Grünkraut* (Бадэн-Вюртэнберг), *Grünen+deich*: *Grünendeich* (Ніжняя Саксонія), *Grüne+wald*: *Grünwald* (Брандэнбург), таксама купулятыўнае найменне: *Grünhain-Beierfeld* (горад зямлі Саксонія).

У складаных назвах *Niedergründau*, *Mittel-Gründau* першыя кампаненты ніжні / сярэдні ўказваюць на месцазнаходжанне паселішча адносна дамінуючага ў ваколіцах аб'екта. У аснову наймення *Niedergründau*, *Mittel-Gründau* была пакладзена спачатку прыкмета аддаленасці ніжні / сярэдні.

Састаўныя тапонімы колеравай семантыкі ўтвораны з кампанентаў *Grün+berg*: складаюцца з двух самастойна аформленых кампанентаў, у якасці атрыбутыўнай часткі выступаюць прыметнікі *Grüner*, *Alte*. У такіх адзінках функцыю суб'екта (апорнага кампанента) звычайна выконвае субстантыў у сінгулятыўнай форме *Bach*, *Graben*, *Berg*, *Grünbach* (*Grüner Graben*, *Grüner Hügel*, *Grüner Bach*, *Grüner Berg*, *Alte Grünbach*). Састаўныя найменні складаюць адносна невялікую групу.

Прадуктыўнымі і тыповымі для нямецкай анамастыкі з'яўляюцца таксама прозвішчы з каляровым кампанентам *зялёны*: *Grünberg*, *Grünbach*.

У сусветнай тапаніміі зялёны колер праілюстраваны такімі назвамі, як *Зялёны Мыс* (Сенегал), горад *Глазга* (Шатландыя); гара *Джабель-Ахдар* перакладаецца як Зялёныя горы (Лівія, Аман). Каля 200 назваў *Green Mountain* (Зялёныя горы) фіксуюцца ў Злучаных Штатах Амерыкі, з дзясяткамі такіх назваў выкарыстоўваецца ў Канадзе, Аўстраліі; назва гары *Green Mountain* зафіксавана на геаграфічнай карце вострава Святой Алёны.

БІБЛІАГРАФІЧНЫЯ СПАСЫЛКІ

1. Гапоненка, І. Беларуская каляровая тапанімія (на фоне сусветнай) / І. Гапоненка // Роднае слова. – № 5. – 2018. – С. 30-33.
2. Никонов, В.А. Краткий топонимический словарь/ В.А.Никонов. – М., 1966.
3. Розен, Е.В. Немецкая лексика: история и современность: Учеб. пособие. – М.: Высш. ін к., 1991. – 96с.
4. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. Т. 3. Г – І / [Р.У. Краўчук [і інш.]; рэдактар В.У. Мартынаў]. – Мінск: Навука і тэхніка, 1985. – 408 с.

БЕЛАРУСКАЯ НАРОДНАЯ КАЛЯНДАРНАЯ АБРАДНАСЦЬ ЯК ФЕНОМЕН САЦЫЯКУЛЬТУРНАЙ КАМУНІКАЦЫІ

BELARUSIAN FOLK CALENDAR RITES AS A PHENOMENON OF SOCIO-CULTURAL COMMUNICATION

T. Рабец

T. Rabets

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў

Мінск, Беларусь

Belarusian State University of Culture and Arts

Minsk, Belarus

e-mail: rabez72@mail.ru

В статье дана характеристика особенностей современного функционирования белорусской народной календарной обрядности, определены место и роль народного календаря при передаче культурной памяти народа, сохранении системы ценностей и норм поведения в обществе.

The article characterizes the features of the modern functioning of the Belarusian people's calendar, defines the place and role of the people's calendar in the transfer of cultural memory of the people, the preservation of the system of values and norms of behavior in society.

Ключевые слова: белорусский народный календарь; традиционные народные праздники; обряды и обычаи; этническая культура Беларуси.

Keywords: Belarusian folk calendar; traditional folk holidays; rituals and customs; ethnic culture of Belarus.

Народная каляндарная абраднасць як феномен сацыякультурнай камунікацыі ў апошнія дзесяцігоддзі прыцягвае ўвагу даследчыкаў самых розных галін гуманітарных ведаў: культуралагаў, сацыёлагаў, філосафаў, этнографаў, фалькларыстаў, гісторыкаў і інш. У святочнай культуры, прымеркаванай да народнага календара, як нідзе лепш знаходзяць сваё адлюстраванне сістэма каштоўнасцей, нормаў